

SANT CARLES
CENTRE PÚBLIC DE FORMACIÓ DE PERSONES ADULTES
O N T I N Y E N T

boca

Butlletí Oficial del Centre d'Adults

novembre
Núm. 16
2013

curs 2013 - 2014

C/ Maians, 53. Ontinyent 46870 Tel. 962919225 Fax 962919226 c-electrònic: 46019325@centres.cult.gva.es

EDITORIAL

En el núm. 12 del BOCA, juny de 2012, el centre va editar un especial de Dansa valenciana on es feia un extens reportatge sobre la trajectòria del Taller de Dansa del CPFPA Sant Carles, per la celebració del 20é aniversari de la creació del taller i per l'organització de la desena edició de la Trobada d'Escoles de Dansa Valenciana d'Ontinyent.

En aquell número ja parlàvem de diferents balls populars que ha rescatat el Taller del CPFPA com ara *la Dansa de la Mort* (any 2003) que s'hi balla en el Cant de la Sibila, la *Jota dels contrabandistes* (any 2004) quan aquesta comparsa exercí la Capitania cristiana de les festes de Moros i Cristians, la *Jota dels Reis* (any 2004) a la Cavalcada dels reis d'aquell any i el *Ball rodat de sant Antoni l'ermità* (any 2006) estrenat en el Pregó de Sant Antoni i en el Tractat d'Almirra, l'*Enramada* de la processó del Corpus (any 2000)...

En aquest segon especial del Taller de dansa valenciana del CPFPA s'ha volgut aprofundir en l'estudi del Cant de la Sibila, la Dansa de la Mort i els Fandangos, tot parant esment en els escenaris i els detalls que contextualitzen els diferents balls i ens donen el significat global que d'altra manera se'ns escaparia.

Només em resta felicitar els membres del taller per la tasca feta i desitjar-vos a tots una grata lectura, que de segur no us decebrà.

Vicent Terol i Calabuig

Director del CPFPA Sant Carles d'Ontinyent

UN MAGNÍFIC ESCENARI PER A UNA GRAN REPRESENTACIÓ EL CANT DE LA SIBIL·LA I LA DANSA DE LA MORT

Cada any, el 22 de desembre, el monument religiós més important d'Ontinyent, l'**Església de Santa Maria**, s'engalana per servir d'escenari del drama paralitúrgic i cant gregorià més fascinant del nostre folklore religiós, declarat Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat per la UNESCO: **EL CANT DE**

LA SIBIL·LA amb una gran força simbòlica, i amb profundes arrels a la nostra cultura, és un diàleg cantat que ens convida al silenci, a escoltar i aprendre. A Ontinyent aquesta representació va acompanyada per **LA DANSA DE LA MORT**

En aquest curs 2013-2014, el taller de dansa valenciana del CPFPA Sant Carles, vol ampliar la informació que ja va iniciar, sobre aquest tema, i que es va publicar en la revista BOCA del centre, el juny de 2012. En aquest escrit volem donar a conèixer aspectes que de vegades passem per alt o no prestem prou atenció i que, a la fi, formen part del conjunt d'aquest gran acte. Ens referim al lloc on es realitza, els elements decoratius, el significat dels símbols que podem veure, els personatges que apareixen en escena, la música i la lletra dels cants que els acompanyen.

L'escenari

Començant pel lloc on es realitza: l'**Església de Santa Maria**, és un edifici representatiu de la tipologia de temple gòtic i el seu interès arquitectònic i religiós, per als ontinyentins és indubtable. Amb parets centenàries i punts que miren al cel, tots els elements decoratius que es posen, aquest dia, tenen com a objectiu que els espectadors puguin viure en directe el missatge d'esperança, d'una vida en harmonia espiritual i material. Des de les seues portes fins al presbiteri, podem apreciar molts dels elements decoratius que s'han col·locat per aquest fi i tots tenen un significat i un missatge.

Elements decoratius

Els canelobres: set parelles de canelobres fets de ferro, aproximadament de dos metres d'alt, ornamenten l'església des de la porta principal fins al presbiteri i són portadors d'un missatge.

Si ens fixem, veurem que cada canelobre està coronat per sis ciris sobre una estructura, de la qual ixen cinc braços des del centre. Cada braç, acaba amb una flor de lotus de cinc pètals que serveix de base per al ciri. Aquests cinc ciris fan un perímetre imaginari pentagonal i el sisé ciri, que se situa al centre, on s'ajunten els cinc braços, també descansa sobre una flor de lotus.

Els canelobres estan fets de forma artesanal, per un manyà d'Ontinyent: RBG. En aquestes obres d'art, estan incrustades formes vegetals de la natura que tenen un significat:

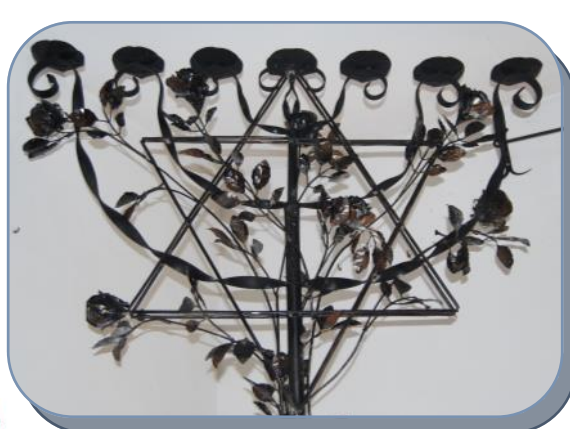
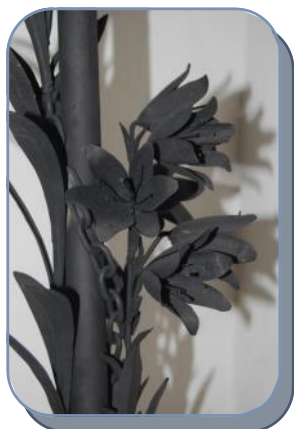

- 1.- La Neteja: representada per l'heura. Aquesta parella de canelobres es posen en la porta principal de l'església, per simbolitzar que ens netegem abans d'entrar.
- 2.- La Fecunditat: representada pel blat. S'hi col·loquen en segon lloc, un en l'entrada de la capella de la Puríssima i l'altre enfront.
- 3.- La Sang, la Vida: representada per la vinya. Se situen en la tercera arcada, sota l'arcada del corredor lateral, en la qual a la part esquerra, mirant cap a l'altar es troba la porta de fusta.
- 4.- La Puresa: representada pels lliris. Se situen en la quarta arcada, davant de les imatges de Sant Josep i la Soledat.
- 5.- l'Amor, l'estima: representada pel roser. Els canelobres estan situats en els laterals davanters de l'escenari.
- 6.- La Pau: representada per l'olivera. Es col·loquen als laterals, però en la part posterior de l'escenari.
- 7.- El Triomf: representat pel llorer. Situats en els primers contraforts del presbiteri.

L'ordre de col·locació té un sentit: comencem per la neteja, que en la nostra religió i en moltes altres representa que ens purifiquem en entrar a un lloc sagrat, Una vegada dins, tindrem la fecunditat, la qual ens dóna la vida, la puresa, l'amor per arribar a la pau i amb ella s'arriba al triomf. Són els sets esglaons per abordar la perfecció humana.

Les quatre primeres parelles de canelobres es posen sota les arcades laterals de la nau principal de l'església i l'Amor, La Pau i el Triomf, estan més elevats que els altres, en l'escenari i en el presbiteri. Aquests canelobres, junt a la resta de candelers de ciris i torxes, que

no tenen elements vegetals al cos, tenen una cadena que cargola el suport. Aquesta cadena simbolitza l'esclavitud i acaba penjant sobre les estructures on es col·loquen ciris o torxes. Amb açò s'intenta fer veure que de l'esclavitud naixen les 7 simbologies abans esmentades. Tots els canelobres descansen sobre uns peus realitzats amb 3 caragols d'estil gòtic.

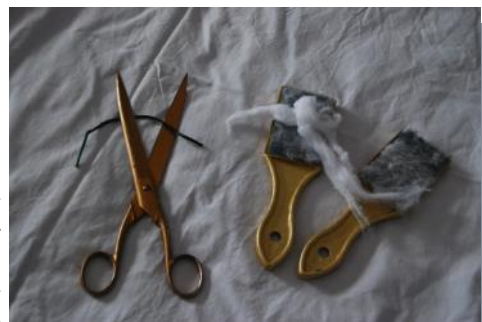
La creu ansata: aquesta creu s'ubica en l'escenari, en la part dreta mirant cap a l'altar, perquè allí se situen **les mories**. És un símbol egipci antic de resurrecció. Està compost del Tau -nom hebreu- o creu en forma de T, que simbolitza la matèria o el món de la forma. Coronada per un xicotet cercle que representa l'esperit o la vida. Expressa el triomf de l'esperit sobre la matèria, de la vida sobre la mort, del bé sobre el mal. És la Creu de la Vida i pot ser considerada el símbol de la vida, de l'eternitat, reencarnació i renaixement. Per a qui professava la religió cristiana, era com el signe de la força vivificant de la creu de Crist.

Hem d'apreciar que aquesta creu, també de l'artista RBG, està decorada per una sèrie de gravats: En el cercle es poden veure els dotze signes del zodíac, perquè representen el Cosmos, amb un intent de plasmar que la vida i l'esperit no s'acaben mai. En la vertical de la T està també gravat el Sistema Solar, simbolitzant un sistema inferior de la realitat. En la part horitzontal de la T, estan gravades multitud de creus, de totes les cultures. D'aquesta creu es pengen els fils de la vida dels personatges de l'escena i de la humanitat, dels que parlarem més avant.

El Segell de Salomó: un canelobre especial s'ubica darrere de l'altar, davant del quadre de l'Assumpció. És una composició del candeler jueu de set braços i el segell de Salomó, abraçat des de la base per un roser, símbol de l'amor. El segell de Salomó és la unió de dos triangles equilàters considerats com dos triangles perfectes. Aquests dos triangles, al mateix temps formen sis triangles que incrementen a dotze arestes interiors o exteriors, al voltant de l'estrella. Aquestes arestes representen les dotze tribus d'Israel, els dotze signes del zodíac, els dotze apòstols.... significa la unió de la Divinitat (triangle amb la cúspide cap a dalt) i la Humanitat (triangle amb la cúspide cap a baix). L'hexàgon central serà, doncs, la unió entre les dos essències.

Els llibres de la sibil·la: en la representació de la Sibil·la a Ontinyent hi ha 3 llibres que simbolitzen els 3 llibres de la Sibil·la de Cumea. Segons la llegenda, la Sibil·la de Cumea va oferir 9 llibres a Tarquini el Superb, per un preu desorbitat en aquella època. Aquest els va rebutjar i la Sibil·la va decidir cremar-ne 3 a la plaça pública. A l'any següent la Sibil·la va tornar a oferir a Tarquini els 6 llibres que li quedaven al mateix preu original, però els va tornar a rebutjar. Així que la Sibil·la en tornà a cremar 3 més. Durant els anys posteriors als rebutjos dels llibres de la Sibil·la, van patir desgràcies a Etrúria, regne de Tarquini. Així que al tercer any, la Sibil·la li

oferí els 3 llibres que li quedaven pel mateix preu, acceptant-los finalment. A partir d'eixos moments les desgràcies d'Etrúria van cessar perquè consultaven als llibres sibil·lins com poder evitar-les.

L'espasa de la sibil·la: l'espasa significa autoritat. L'espasa era per a la Sibil·la el símbol màxim de la seua autoritat. En la Sibil·la d'Ontinyent s'utilitzen dues armes idèntiques en forma i contingut, però de diferent grandària. La més gran és un sabre de combat i és la que s'utilitza durant les processons en què participen les Sibil·les. L'arma menuda és una espasa que s'empra en el moment del Cant. Utilitzem les dues grandàries per facilitar la vistositat durant les processons i el maneig durant el Cant.

En aquestes armes, a la fulla de fosa blanca o acer, trobem a la mossa central d'ambdós costats, des del mànec cap a la punta, gravades les simologies del Sistema Planetari tal i com les trobem en relació a la posició respecte del Sol: Vulcà, Mercuri, Venus, Terra, Mart, Júpiter, Saturn, Urà, Neptú, Plutó, Caront, X i Omega. A les puntes de la fulla de l'espasa hi ha unes inscripcions, en un costat "L'Auguri dels Temps" i en l'altre "El Cant de la Sibil·la".

Respecte al mànec de l'espasa podem observar que està construït d'alumini i amb la forma del Sol Alat per al protector i per a l'empunyadura tenim un cercle o forma ovalada, que és el que permet associar la forma de l'espasa a la de la Creu Ansata. A l'empunyadura es tenen els anagrames del Sistema Galàctic, és a dir, els signes zodiacals, a

l'igual que en la Creu Ansata. El Sol Alat serveix de nexa entre el Sistema Galàctic i el Sistema Planetari inscrits a les armes. Una vegada que hem observat el decorat de la gran obra expliquem:

ELS PERSONATGES DEL CANT DE LA SIBIL·LA

Les mories, parques o filaneres

Les parques eren antigues divinitats itàliques protectores de la gestació i del naixement, s'anomenen també **moires o filaneres**. Elles controlaven tots els esdeveniments de la vida des del naixement fins a la mort dels humans, immortals i deus. Les parques eren tres:

Nona (o clotó): feia girar el fil de la vida

Dècima (o Laquesis): mesurava la vida amb una roda

Morta (o Atropos): posava fi a la vida dels humans i escollia la manera de morir de cada persona.

En la representació del Cant de la Sibil·la d'Ontinyent, les filaneres es van incorporar en l'any 2009. Són els primers personatges que ixen, en la posada en escena, ja que elles filen el fil de la vida, el penjen i el tallen. Són filles de la nit, ixen de la nit dels temps. Van vestides amb túnica i portaven al cap una corona de narcís, flor que significa bellesa. Se situen en la part dreta de l'escenari.

Les Sibil·les

La paraula sibil·la volia dir consell de Zeus. És un personatge de la mitologia grega i romana. Les sibil·les exercien de pitonisses en el món antic i els seus llibres profètics eren consultats per conèixer l'esdevenidor. La més important de totes a la mitologia romana va ser la sibil·la cumana.

Segons sembla, els oracles sibil·lins parlaven d'un rei que havia d'introduir el regne de Déu sobre tots els homes, i tots els pobles reconeixien finalment la Llei de Déu. Aquesta tradició va ser vinculada pel cristianisme amb la figura del Messies i, per això, l'Església Catòlica assimila el personatge de la sibil·la i el convertí en l'element de la representació litúrgica de Nadal, per commemorar el naixement de Crist. El cant de la sibil·la és una peça d'origen medieval que profetitza l'arribada del Redemptor i, al mateix temps, l'arribada del Judici Final.

LA DANSA DE LA MORT

Aquesta representació s'incorpora al del Cant de la Sibila en l'any 2003. Presenta, d'una banda, una intenció religiosa: recordar que els gaudis del món són caducs i que cal estar preparat per a morir cristianament; d'altra banda, té una intenció satírica en fer que tots caiguem morts, amb independència de l'edat o de la posició social, pel poder igualador de la mort. Al principi els personatges que eixien en aquesta dansa eren: La mort, una monja, una donzella, el noble, la tavernera, el comerciant i el donzell. En 2009 s'incorporen nous personatges: l'anciana, el xiquet mendicant, el rector i la xiqueta princesa, fent un total, ara, de deu personatges. En aquesta representació, la Mort va cridant als diversos personatges a ballar al mateix temps que els recorda que els gaudis mundans tenen fi i que tots han de morir. Tots cauen en els seus braços.

POSADA EN ESCENA

La representació del Cant de la Sibila a Ontinyent comença amb la distribució, dins de l'església, dels deu personatges de la dansa de la mort entre la resta del públic. La seua distribució no és arbitrària sinó que depèn de l'estatus socioeconòmic que el personatge representa, que estiguen més o menys prop de l'altar. La vida de tots els personatges està representada pels fils que estan lligats a

la Creu Ansata o Arbore de la vida. Cada fil que penja representa un dels personatges i té el color de la seua vestimenta i la llargaria està en concordança amb l'edat representada, així el fil de la vella seria el més llarg i el dels xiquets el més curt.

Comença la representació amb la lectura de la introducció dels Llibres Sagrats dins de la nit dels temps, seguit d'una tempesta aconseguida amb efectes sonors i visuals. Aquesta última serveix de preludi perquè les Parques, Mòries o Filaneres, Filles de la Nit facen l'aparició al temple, simbolitzant la seua eixida dels Hades.

Una vegada les Parques hagen arribat al seu lloc, després d'uns tocs de campanes, comença una melodia que indica als personatges de la Dansa de la Mort, que es troben asseguts entre el públic, que han d'apropar-se cap a l'escenari perquè la Mort realitzarà l'eixida dels Hades. Aquesta se situa al centre d'un rogle format pels dansaires, i començarà així la Dansa. Amb el nom de Dansa de la Mort o Dansa Macabra, coneixem el conjunt de balls, melodies, textos i representacions de caràcter tant religiós com també profà, que floriren arreu d'Europa a tot l'ample de l'Edat Mitjana i que, amb gran varietat de formes i maneres, provaven de mostrar al públic, majoritàriament il·letrat, aspectes diversos del fet de la mort. Quan acaba la Dansa, la Mort comença a escenificar el final de la vida dels personatges, mentre que una de les Filaneres s'encarrega d'anar tallant el fil de la persona que la Mort, en la representació, ha donat fi a la seua vida. En acabar, els deu personatges estan morts i seguint a la Mort descendiran cap als Hades, en busca de les Sibiles, les quals en un inici estan mortes. Quan els personatges de la Dansa de la Mort ixen de l'escenari, les Filaneres s'encarreguen de tornar a lligar els fils de la vida de les Sibiles perquè puguen tornar a la vida i cantar els seus oracles. Una vegada acabat el cant de les Sibiles, les Filaneres tornaran a tallar-los els fils de la vida, perquè tornen de nou a la mort. S'acaba així el Cant de les Sibiles, les quals amb La Mort, els Personatges de la Dansa i les Filaneres desfilaran per tornar cap als Hades.

COM VA COMENÇAR I QUI HA FET POSSIBLE AQUESTA REPRESENTACIÓ A ONTINYENT.

Per Nadal de l'any 2000, concretament el 8 de gener, va començar a representar-se a l'Església de Santa Maria, el Cant de la Sibila, per part del **grup de música antiga Menestrils i la Colla de Campaners**. Al principi, sols s'interpretaven sis còpies, cantades per dues sibil·les, però poc a poc s'han anat incorporant els nous elements, com ara la Dansa de la Mort en l'any 2003, a càrrec del **grup de danses d'Ontinyent**. Durant els dos primers anys, la dansa de la mort es va representar fora de l'església, en la plaça de la vila, per malentesos amb el plebà de Santa Maria, que després va rectificar i va deixar que s'incorporara dins de l'església. Després de 13 anys de treball i 14 representacions, podem dir que aquest espectacle que gaudim cada 22 de desembre a l'Església de Santa Maria és digne d'admiració i ho hem d'agrair a totes les persones i entitats que ho fan possible.

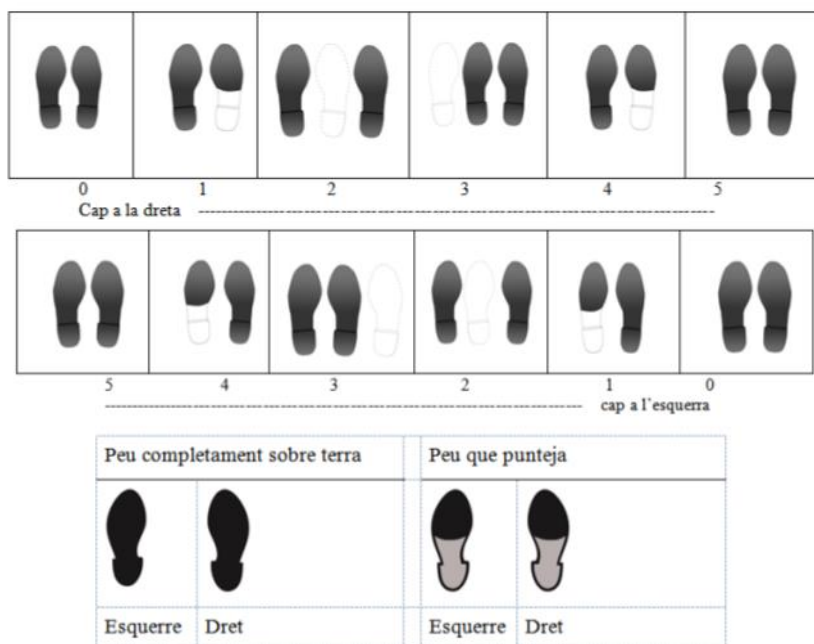
ELS FANDANGOS DE LA DANSÀ

Aprofitant el 20 aniversari del Taller de dansa valenciana del Centre d'Adults Sant Carles, els alumnes del taller van escriure una sèrie d'articles, els quals es van publicar en juny del 2012 en el Butlletí especial BOCA del centre. Allí s'arreglegava un escrit sobre la *dansà*. El taller de dansa ha volgut continuar ampliant informació sobre aquest tema. Es va escriure sobre l'estructura, l'eixida o treta, la dansa o ball pla, el final... En el punt sobre la *dansà*, es va fer esment als fandangos, música que els dolçainers interpreten quan la dansada ja va al ritme de tabal. Quan sonen els fandangos que és quan el dansadors i dansadores que formen un quadre, es posen d'acord entre ells per realitzar algunes de les formes de ball, conegudes com fandango de cara, creu, esquena, espill, estrella, cadena...

En aquest curs 2013/14, el Taller vol explicar com es balla el fandango de cara. Tots els fandangos comencen i s'acaben en volta. Es punteja l'u i el quatre. En el fandango anomenat de cara, com ja indica el seu nom, les parelles de dansadors es creuen, sempre mirant-se de cara. En creuar-se la dona va sempre per la part de dins del quadre i l'home per fora. Una vegada que s'han creuat, es fa una volta amb la parella i una altra en sentit contrari, per canviar de parella. Amb la nova parella, ha de fer-se el mateix: creuar-se de cara, fer la volta i desfer-la per canviar una altra vegada de parella. Així fins que s'acaba el toc del fandango, i després amb pas pla es torna al lloc de partida. Tots aquests canvis i voltes es fan amb pas de fandango. Després tornarà al pas pla. A continuació, de forma gràfica, hem dibuixat un quadre de dansadors, els quals van realitzant els canvis i les voltes que es fan en el fandango de cara i en el fandango de creu.

EL PAS DE FANDANGO

En la dansa d'Ontinyent hi ha dos tipus de pas: el pas de *dansà* o pas pla i el pas de fandango. *El pas de dansà*, és el que s'usa amb el ritme del tabal i serveix perquè la *dansà* avance. És el que s'utilitza en la resta de poblacions. *El pas de fandango* és el que s'emptra quan sona la dolçaina. Adoptant diferents tipologies, depenent del moviment dels balladors: volta, desplaçament a la dreta, desplaçament a l'esquerra, desplaçament cap avant, etc. Exposem gràficament el pas de fandango: quan sona la dolçaina, el fandango comença sempre amb una volta. En els desplaçaments laterals, es punteja en el pas 1 i 4 amb el peu dret quan s'hi va cap a la dreta, i també en el pas 1 i 4, però en el peu esquerre, quan s'hi va cap a l'esquerra. La representació gràfica seria així:

FANDANGO DE CARA

1 Volta en el lloc cap a fora del quadre	2 S'ha de creuar, amb la parella de cara, per la dreta	5 Es creuem en la parella de cara per la dreta	6 Volta en el lloc cap a fora del quadre
3 Volta en el lloc cap a dins del quadre	4 Volta i mitja cap a fora i canvi de parella	7 Volta i mitja cap a dins i canvi de parella	

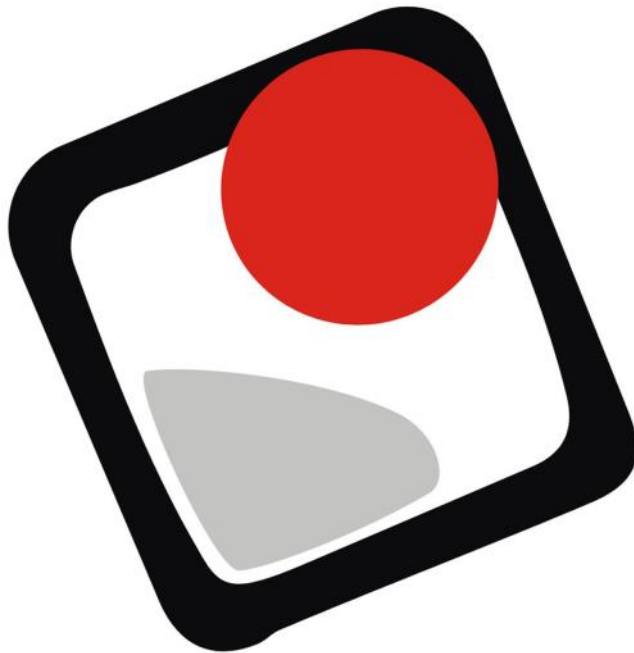
Fandango creu en volta

1 Posició inicial	2 Volta en el lloc cap a dins del quadre
3 Ens desplace cap a fora, amb pas de fandango amb el peu de fora	
4 Tornem al lloc en volta cap a dins del quadre, amb el peu de dins	

Fandango creu en volta

5 Volta i canvi de parella	6 Es desplace cap als costats, en pas de fandango
7 Tornem en volta cap a dins del quadre	8 Volta en el lloc i tornem a la parella d'inici

taller de dansa valenciana

CENTRE PÚBLIC
SANT CARLES
DE FORMACIÓ DE
PERSONES ADULTES
CONTINENT